

Jan B e n ě a, "Do vlasti z vlasti emigrují a zpátky zase..."

Migrace z okupovaného pohraničí
ve druhé republice

Mnichovská historie je neúplná bez souboru jejích následků. Některé nejsou ještě v literatuře zachyceny naplno, patří k nim také migrace obyvatel z odtrženého česko-moravsko-slezského pohraničí Československa. Historiografie se o ní sice zajímala, přinesla i závažné výsledky, ale komplexnější obraz a výklad, který by respektoval i sjednocoval její dílčí aspekty a souvislosti do rozvinutého celku přece jen ještě nepodala. Rozhodné vykročení k němu a vlastně už i jeho osobité naplňování představuje disertace Jana Bědy.

Má pozoruhodné odborné vlastnosti. Autor si pro ni vytvořil vskutku obsažnou heuristickou základnu, a to jak prameny nej-různějšího původu, kompetentními pro témata profilová i doprovodná, tak znalostí literatury, která nechce opominout nic, co by se problematiky dotklo třeba i jen vzdáleně. /Poznámkový aparát obsahuje 2145 položek!/ Prostřednictvím těchto zdrojů pronikal do tématu stále důkladněji, osvojoval si je v podrobnostech, které se ukazovaly nepřehlédnutelnými pro pochopení historické látky i pro její příznačné ilustrování. Nahromadění až obrovité faktografie vyžadovalo její kritické posouzení, roztrídění a z toho plynoucí a o to se opírající interpretační zvládnutí.

Jeho úroveň je zřejmá už ze struktury monografie. Rozdělení do sedmi hlavních částí určilo problémové pojetí výkladu, které však zároveň respektuje i chronologický přístup nutný pro rozeznávání vztahovosti událostí a dějů. Při bohatosti a provázanosti

problematiky dochází občas /málo/ k jistému opakování /i stylistickému/, ale nijak to nevadí, ani nepřekáží vnitřní logice výkladu. Ta je důsledná, i proto hned zpočátku naplňuje potřebu pojmového objasnění. Shodně s dobovým hlediskem nepočítá mezi uprchlíky přemísťované státní zaměstnance, ač mnohé stíhal v zářijových a říjnových dnech úděl podobný prožitkům uprchlíků.

Uprchlíky se stávali nejen hraničářští Češi, ale také Židé a antifašističtí Němci. I na ně monografie pamatovala rozsáhle, dokonce v podrobnostech, které by složily samostatnou studii. Práci velmi prospělo, že autor zkoumal i uprchlickou situaci vzniklou z polského záboru na Těšínsku. V historické literatuře se uprchlická tematika vyznačuje také jakýmsi "bojem o čísla". Údaje, k nimž dospěl J. Benda, považuji za pozorně odvozené z pramenů a z domyšlení podstatných faktografických souvislostí. Doufám, že je na příště bude literatura akceptovat, že ji přesvědčí a tak jí zodpoví jednu z podstatných otázek pomnichovského vývoje.

Hlavním tématem Bendovy disertace je - lidská situace: úděly lidí, které Mnichov vypudil z jejich obydlí, míst, zaměstnání, vztahů, z jejich dosavadního života. Každý z nich zažíval tento fatální zásah individuálně a přitom byly zároveň jeho následky destitucím společné. Čelit jim pomáhal poničený, těžce zasažený stát a snažily se dobrovolnické organizace. V nich i jinak se projevovала lidská solidarita. Byla také obranou a lékem proti pocitům a prožitkům neštěstí, které prostupovaly českou veřejností, i výrazem oživlé aktivity vzdorující nespravedlivému osudu lidí, národa, státu. Kapitoly o různých podobách péče o uprchlíky, o pomocích jim, o jejich životních poměrech patří nejen k nejrozsáhlejším, ale také nejsilnějším, nejpůsobivějším částem disertace. Doprovází je analýza postojů "vnitrozemské" české společnosti k uprchlíkům, a to jak českým, tak "neslovanským". Může být samozřejmě - jako

každá toho druhu a možností - jen "neúplná", opírá se o úřední dokumentaci, memoárová svědectví a z valné části o tisk. Ten nezněl jednotným tónem, zvláště vůči Němcům a Židům, lišil se podle politicko-názorové orientace listů a časopisů. Zaznamenávání této rozmanitosti je nezbytným příspěvkem k poznávání nálad českého pomnichovského období. Širší vyprávěcí hodnotu mají také části o možnostech, přípravách, podmínkách emigrace, zvláště antifašistických Němců. Jsou i příspěvkem k britské pomnichovské politice vůči Česko-Slovensku, pro níž byl příznačný zájem o osud jen malé části obyvatel, a to ještě nikoliv české. Runcimanových sto liber na podporu emigrantů je vykřišňákovou tečkou za jeho misí v ČSR. /Kolik dali britští ministři?/. Židovská emigrace - jak je z Bendovy práce znovu patrné - také nebyla snadnou záležitostí, nesnadno se k ní rozhodvalo, obtížně se realizovala.

J. Benda samozřejmě stvrdil, co jinak není zřejmé části německé ideologizované literatury, totiž že v pohraničí žili i čeští starousedlíci, a byli početní. Někteří se také ocitli mezi uprchlíky. Stejně tak je pro Bendu nepochybné, že v odtrženém území zůstalo hodně Čechů /pozorně odhaduje i jejich počty/. Za průzkum -aspoň dílčí, ale se širší platností - by stály osudy těch, kteří se do pohraničí zase vraceli. Bylo by to užitečné i pro dějiny Župy Sudety.

Je pochopitelné, že tak obsáhlá práce jako je Bendova, někdy /málokdy/ formulačně klopýtne, nebo ztoporní. Celkově je ale její stylistika na vysoké úrovni, promyšlená, adekvátní závažnosti a problémové bohatosti látky. Dosvědčuje, jak přesvědčivě autor tematiku zvládl, jak se v ní vyzná, takže si může dovolit rozklenutou interpretační šíři. Místy není dokončována interpunkce, najdou se i drobné faktografické omyly /zeměpisné a jiné/. Každý zainteresovaný čtenář uvítá statistické přílohy, přehledné, užitečně vymezené

a uspořádané. Grafická příloha má také co povědět.

Monografie Jana Bendy "Do vlasti emigrují a zpátky zase..."
Migrace z okupovaného pohraničí ve druhé republice nepochybně
a jednoznačně naplňuje požadavky kladené na disertační práci.
Navrhuji, aby po úspěšné obhajobě byl za ni autorovi udělen titul
Ph.D.

Prof.PhDr.Robert Kvaček, CSc.